

16. Скалкин В. Л. Иноязычно-речевая компетенция учащихся как объект контроля / В. Л. Скалкин // Контроль в обучении иностранным языкам в средней школе: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1986. – С. 43-50.
17. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – 2-е изд., перераб. и доп. / М. А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002.
18. Хомский Н. О понятии «правило грамматики» / Н. Хомский // Новое в лингвистике. – М., 1965. – Вып. IV. – С. 34-65.
19. Chomsky N. Language and Mind. – N.Y.: Harcourt, Brace and World, 1972.
20. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences – N.Y.: Avon Books, 1983.
21. Eysenck M. W. Principles of Cognitive Psychology / Eds. Michael W. Eysenck, Simon Green, Nicky Hayes. – 2-nd ed. – Padstow, Cornwall, UK: TJ International Ltd., 2001.
22. Hymes D. On Communicative Competence // C.J.Brumfit and K.Johnson (eds.). The Communicative Approach to Language Teaching. – London, 1979. – P. 5-27.
23. Royce J.R. Cognition and Knowledge: Psychological Epistemology. In: // Carterette E., Fridman M. (Eds.). Handbook of Perception. – V. 1. – N.Y.: Academic Press, 1974. – P. 149-176.
24. The Oxford Companion to the Mind / Ed. By R.L.Gregory. – Oxford – New York: Oxford University Press, 1987.

В статье представлен современный взгляд на стратегию обучения ИЯ в ВУЗе. Предлагается учитывать такие факторы, как стимулирование речемыслительной активности студентов, развитие их знаниевого пространства, множественности интеллекта и языковой личности, формирование коммуникативной компетенции, учёт эпистемологических стилей студентов и др.

In the focus of attention of the article are the basic principles of the communicative and cognitive approach to foreign language teaching. It is suggested that the following factors should be taken into account: stimulation of students' speech and mental activity, widening their knowledge space, development of multiple intelligences, worldview and linguistic personality, formation of communicative competence, taking into consideration students' epistemological styles, etc.

УДК 371.132

Гайдай І. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ УЧНЯМИ

Автор у своїй статті намагається здійснити теоретичний аналіз проблеми педагогічної занедбаності; визначити професійні якості, які сприяють успішній роботі вчителя початкових класів із занедбаними учнями та розглянути роль методичної підготовки учителів у роботі з даною категорією дітей.

Постановка проблеми. Відповідно до Програми розвитку освіти в Україні на XXI ст. одним із завдань вищої освіти є досягнення якісно нового рівня професійної підготовки майбутніх фахівців. На сучасному етапі продовжується реформування змісту шкільної освіти, однак рушійною силою шкільного середовища залишається учитель, який знаходиться в центрі шкільного життя. Це призводить до того, що підвищується роль учителя, і, відповідно, зростають вимоги до його професійних якостей. В той же час школа і учитель стикається з новими труднощами: недостатньою увагою з боку суспільства, із зниженням престижу учительської професії, збільшенням кількості занедбаних дітей тощо.

У таких умовах на педагогічній ниві потрібні не просто професіонали, а справжні сподвижники своєї справи, які здатні долати труднощі і виявляти творчість у своїй справі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що дослідженню професійної підготовки педагогів приділялася належна увага. Так проблемам загальної підготовки вчителя і формування його особистості присвячені наукові праці О.А. Абдулліної, В.П. Белозерцева, О.Г. Мороза, Т.С. Полякової, В.В. Сагарди, В.О. Слатьоніна, Н.Д. Хмеля; психологічні аспекти підготовки учителів, впровадження педагогічної майстерності та творчості розглянуто в працях В.І. Гусева, В.В. Давидова, М.Б. Євтуха, Н.В. Кічука, В.О. Моляко, О.М. Пехоти, О.П. Рудницької, С.О. Сисоєвої, Т.С. Яценко. Проблеми підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти відображено в працях зарубіжних учених (С.І. Архангельського, Н.В. Кузьміної, М.П. Лещенко, Ф.Г. Паначина, А.І. Щербакова) та висвітлено у дисертаційних дослідженнях українських науковців (М.М. Барни, О.А. Лавриненка, С.О. Нікітчиної, В.Є. Прокопчук, О.І. Янковича та ін.).

Реформування школи, оновлення змісту і структури шкільної освіти посилюють вимоги до професійної компетентності вчителів. Піднесення якості підготовки педагогічних кадрів потребує перегляду як змісту, так і організації навчання студентів у ВНЗ. Значною мірою це стосується методичної освіти майбутніх учителів, основним завданням якої є озброєння їх науковими знаннями закономірностей навчання, розвитку та виховання, а також формування у них умінь і навичок практичної діяльності у роботі з педагогічно занедбаними учнями.

Формулювання цілей статті. Виходячи з нагальної необхідності вирішення означеної проблеми, метою нашого дослідження є розгляд методичної підготовки учителів початкових класів до роботи з педагогічно занедбаними учнями.

Для досягнення поставленої мети нами було поставлено наступні завдання:

- 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми педагогічної занедбаності;
- 2) визначити професійні якості, які сприяють успішній роботі вчителя початкових класів із занедбаними учнями;
- 3) розглянути роль методичної підготовки учителів початкових класів у роботі з педагогічно занедбаними дітьми.

Виклад основного матеріалу. Педагогічно занедбані діти є досить широким поняттям, оскільки використовується для позначення такої категорії дітей, які проявляють яскраві відхилення в особистісному розвитку. Дитина стає педагогічно занедбаною за умови, коли відбувається зіткнення ряду невдач у школі і педагогічних помилок учителів, негативного впливу сімейного побуту і внутрішньо сімейних відносин, негативних зовнішніх впливів. Іншими словами можна сказати, що дитина випадає зі сфери виховання відразу у багатьох галузях і знаходиться у зоні активного негативного впливу. Віднесення дітей до даної категорії здійснюється, як правило, за зовнішніми ознаками його індивідуально-психологічної поведінки, що є перешкодою до нормального протікання процесів виховання та навчання. Причини, що лежать в основі порушення поведінки дитини є різного роду. Тому нерідко до педагогічно занедбаних дітей відносять дітей, які суттєво відрізняються за своїми індивідуальними особливостями.

Існує декілька класифікацій педагогічної занедбаності. Так, А.І. Кочетов найбільш широко виділив типи дітей, що відносяться до цієї категорії: 1) діти з порушенням у сфері спілкування; 2) діти з підвищеною або пониженою емоційною реакцією (з підвищеною збудженістю, гострою реакцією, або, навпаки, пасивні, байдужі); 3) діти із затримкою розумового розвитку; 4) діти з порушенням розвитком вольових якостей (вперті, вибагливі, недисципліновані, неорганізовані) [5, с. 126].

Р.В. Овчарова виділила два види дитячої занедбаності: соціальна та соціально-педагогічна занедбаність [7, с. 85]. Соціальна занедбаність, на її думку, виражається у порушеному образі «Я», що обумовлено станом соціально-педагогічної ситуації розвитку, характеризується неадекватною соціальною активністю дитини, з одного боку, і

негативним впливом виховного мікросередовища на процес соціалізації особистості – з іншого боку. Основними проявами соціальної занедбаності у дитячому віці є нерозвиненість соціально-комунікативних якостей, труднощі в оволодінні соціальними ролями.

Соціально-педагогічна занедбаність бере свій початок в ранньому дитинстві, приблизно з трирічного віку, тобто збігається з початком розвитку свідомості дитини. При несприятливій ситуації розвитку відбувається накопичення кількісних ознак і проявів занедбаності, які переходять у якісні утворення. Зовнішніми причинами соціально-педагогічної занедбаності в дитячому віці є поєднання дефектів сімейного виховання та недоліків виховання у навчально-виховній роботі в дитячому садку та школі.

Педагогічна занедбаність багатьма дослідниками розглядається як відхилення від норми в поведінці особи, що обумовлене недоліками виховання, основними причинами якого є відсутність правильного виховання в сім'ї, часта зміна школи, вчителів, негативний вплив вулиці і бездоглядність [9]; нерозвиненість, неписьменність, невихованість дитини, відставання його розвитку від власних можливостей, вимог віку, викликане педагогічними причинами і що піддається корекції педагогічними засобами [3, с. 8].

Дослідник у галузі соціології А.П. Литвин зазначає, що педагогічна занедбаність визначається як стан, що зумовлений недоліками учбово-виховної роботи з дитиною в сім'ї, дитячих установах, школі.

Ми погоджуємося з думкою науковців, що діти із педагогічною занедбаністю – це здорові, потенційно повноцінні, але недостатньо виховані, вивчені і розвинуті люди [10, с. 58].

Під педагогічною занедбаністю ми розуміємо стан учня, що характеризується відхиленням від загальноприйнятих норм поведінки у навчально-виховному процесі, внаслідок якого відбувається опір виховному впливу з боку дорослих, причиною якого є не правильне виховання дитини, що проявляється у несвоєчасному наданні допомоги у розв'язанні певних труднощів, відсутності правильного спілкування, не відповідному реагуванні на поставлені дитиною запитання.

За офіційними даними, педагогічно занедбані діти в Україні становлять: 76% дітей шкільного віку, 13% – дошкільників, 11% – підлітки старше 16 років. За даними начальника управління освіти у м. Черкаси кількість педагогічно занедбаних дітей становить 1532 осіб [2, с. 59].

Здійснивши теоретичний аналіз проблеми педагогічної занедбаності дає змогу нам переконатися у важливості обраної теми та доцільності розв'язання проблеми шляхом підвищення професійної підготовки учителів початкових класів до роботи із педагогічно занедбаними дітьми.

Під професійною підготовкою майбутніх учителів початкової школи розуміють сукупність психологічних і моральних якостей особистості, обсяг знань, умінь і навичок, оволодіння якими дає можливість фахівцям забезпечувати навчання дітей відповідно до вимог Державного стандарту початкової школи [4, с. 46].

З метою підвищення ефективності своєї діяльності учитель застосовує різні методи самоаналізу, самоконтролю, самооцінки та самокорекції, прагнучи досягти високого рівня професіоналізму та виробити не просто індивідуальний, але й індивідуально-оптимістичний стиль своєї діяльності.

Повністю виконати своє призначення учитель може тоді, коли він володіє відповідними професійно-особистісними якостями, або професійною природністю до цього виду праці.

За результатами досліджень Ю.П. Вавилова, А.К. Маркової, І.А. Зязюна та інших вчених загальну структуру професійно важливих якостей учителя можна представити у наступному вигляді: високі моральні якості; педагогічна спрямованість особистості; педагогічна готовність (професійно необхідні знання, уміння та навички, педагогічна майстерність); педагогічні здібності (дидактичні, академічні, перцептивні, організаційні, комунікативні, рефлексивні, управлінські, вольові, акторські, сугестивні, проєктивні,

конструктивні, творчі і т.д.); педагогічна самосвідомість учителя (самооцінка); загальнолюдські якості (терплячість, витримка, наполегливість, доброта, турбота, принциповість тощо); індивідуальний стиль діяльності [1], [6], [8].

Ми вважаємо, що для учителя початкових класів ця структура професійно важливих якостей повинна бути уточнена та спеціалізована.

На нашу думку, до зазначених якостей обов'язково слід віднести безпосередню спрямованість на педагогічну діяльність саме з молодшими школярами, зокрема з педагогічно занедбаними учнями; професійна підготовка, зорієнтована саме на програму навчання в початковому класі; уміння викладати навчальний матеріал в простій, доступній для дітей молодшого шкільного віку формі; володіння образним мисленням; знання вікових та індивідуальних особливостей учнів початкових класів, можливостей їх розвитку; уміння спілкуватися з педагогічно занедбаними учнями, підтримувати їх безпосередність, емоційність; володіння педагогічною інтуїцією, спостережливістю; вміння використовувати ігрові методи навчання тощо.

Особистість учителя є важливим фактором педагогічної діяльності, тому що самореалізація особистості учителя, що спрямована на розвиток учня, є основним змістом праці вчителя. Результатом діяльності учителя виступає навченість та вихованість школярів. Відповідно, формування уміння досягати найкращих результатів у праці і об'єктивно їх оцінювати також входить в завдання професійної підготовки учителів. Тому слід розглянути, яким чином можна здійснювати процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Відомо, що в будь-якому навчальному закладі існує цілісна система цілеспрямованої підготовки учителів, проте окремі складові цієї системи функціонують з різною ефективністю, не в повній мірі, в результаті чого виникають недоліки у навчально-виховному процесі.

Термін «система» тлумачиться як сукупність елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках один з одним і створюють визначену цілість і єдність. Метою системи професійної підготовки майбутніх учителів на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні (бакалавр – спеціаліст – магістр) – формувати мотивацію педагогічної діяльності, методологічну й фахову культуру педагогів, сприяти оволодінню ними необхідним обсягом загальнокультурних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, професійними вміннями і навичками, науково-методичною, соціально-педагогічною, виховною, культурно-просвітницькою, управлінською функціями [4, с. 47].

Отже, ми вважаємо, що підвищення рівня особистісно-професійного розвитку учителів початкових класів до роботи з педагогічно занедбаними учнями можливе при створенні єдиної системи психолого-педагогічного супроводу учителів початкових класів в процесі їх професійної підготовки. Напрямами супроводу можуть виступати: власне навчально-педагогічна взаємодія; взаємодія на основі науково-дослідницької діяльності; міжособистісна взаємодія суб'єктів освітнього процесу; взаємодія на основі адресної психологічної допомоги та педагогічної підтримки студента. Формами супроводу майбутніх учителів можуть бути: створення педагогічних лабораторій, проблемних груп, тренінгових груп.

Крім того, для ефективності професійної підготовки учителів необхідно створення умов для творчої організації педагогічного досвіду студентів. Як напрямки здійснення творчого підходу до професійної підготовки ми пропонуємо: індивідуальні програми навчання; навчання, побудоване на основі семінарів, що сприяють розвитку рефлексивного мислення; створення студентами разом з викладачами проблемної моделі педагогічного процесу тощо.

Висновки. Таким чином, з огляду вищезазначеного вважаємо за доцільне запропонувати введення в навчальний план підготовки майбутніх спеціалістів початкової школи спецкурсу «Методика роботи з педагогічно занедбаними дітьми», що дасть змогу

вільно володіти різними формами, методами та способами методичної діяльності у роботі з цією категорією учнів.

Література:

1. Вавилов Ю. П. О педагогических способностях учителя младших классов / Ю. П. Вавилов // Диагностика познавательных способностей. – Ярославль: ЯГПИ, 1986. – С.18-25.
2. Гайдай І.В. Теоретичні основи підготовки учителів початкових класів до роботи з педагогічно занедбаними дітьми / І.В.Гайдай // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 148. – Черкаси, 2009. – С. 59-63,
3. Гиль С.С. Актуальные направления социально-педагогической деятельности в общеобразовательных учреждениях / С.С. Гиль. – Омск, 1996.– 187 с.
4. Ігнатенко І. Компетентісно орієнтований підхід у системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи / І. Ігнатенко // Рідна школа, 2008. – №10. – С. 46-48,
5. Коррекционная педагогика в начальном образовании: Учебное пособие / Г.В. Кумарина, М.Э. Вайнер, Ю.Н. Вьюнкова и др.; Под ред. Г.Ф. Кумариной. – М. Академия, 2001. – 320 с.
6. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
7. Овчарова Р.В. Социально-педагогическая запущенность в детском возрасте / Р.В.Овчарова. – М., 1995. – 129 с.
8. Основи педагогічної майстерності / Під ред. І.А. Зязюна. – К, 1998. – 302 с.
9. Педагогический словарь / Под общ. ред. И.А. Кирова, Н.К. Гончарова. – М., 1996
10. Словник-довідник для соціального працівника / Автор-упорядник канд. соціол. наук Литвин А.П. – Тернопіль, 2008. – С. 58,

Автор статті робить спробу теоретично проаналізувати проблему педагогічної запущеності; дослідити професійні якості учителів початкових класів і роль методичної підготовки учителів при роботі з педагогічно запущеними дітьми.

The author in the article tries to carry out the theoretical analysis of the problem of pedagogical neglecting; to define professional qualities which are instrumental in successful work of primary school teachers with the neglected children and to consider the role of methodological preparation of teachers in process with such category of children.

УДК: 378.052+378.03

Галицан О. А.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статті розглядається проблема формування педагогічної фасилітації студентів – майбутніх учителів. Схарактеризовані особливості формування педагогічної фасилітації в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Представлені педагогічні умови формування досліджуваного феномену, виявлені критерії, показники педагогічної фасилітації, рівні її сформованості.

Актуальність даного дослідження. Освіта та наука є найголовнішими умовами утвердження України на світовому ринку високих технологій, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету та конкурентоспроможності нашої держави на міжнародній арені. Сьогодні вимагає від суспільства та держави впровадження нових інформаційних технологій, сучасного